

1. Η έννοια του Συντάγματος

Ο όρος Σύνταγμα εισήχθη στην νεοελληνική νομική και πολιτική ορολογία από τον Αδαμάντιο Κοραή, ο οποίος απέδωσε έτσι το γαλλικό όρο Constitution. Οι απαρχές του όρου εντοπίζονται στον Αριστοτέλη και στη Ρώμη, αλλά το σύγχρονο νόημα του όρου Σύνταγμα πρέπει να αναζητηθεί στον αγγλοσαξωνικό κόσμο του 17^{ου} αιώνα. Ακολούθως με τους αγώνες της ανερχόμενης αστικής τάξης στον ηπειρωτικό ευρωπαϊκό χώρο το Σύνταγμα αποτέλεσε τη νομική έκφραση της πολιτικής διεκδίκησης των αστών. Στα μέσα του 19^{ου} αιώνα η αστική τάξη έχει επικρατήσει πολιτικά έναντι των μοναρχών με αποτέλεσμα η ανακατανομή της εξουσίας να διασφαλίζεται νόμιμα μέσω του Συντάγματος. Το Σύνταγμα αποκτά σαφέστερο περιεχόμενο και αποτελεί αναγκαίο στοιχείο κάθε Ευρωπαϊκού κράτους. Το γραπτό Σύνταγμα αποτελεί το θεμέλιο λίθο του κράτους, καθώς αποτυπώνει τις σχέσεις εξουσίας και ελευθερίας στους πολιτικούς θεσμούς κατά τρόπο ώστε η άσκηση της εξουσίας να έχει ως νομιμοποιητική βάση τη συναίνεση του λαού.

Ο όρος Σύνταγμα αποδίδει και χαρακτηρίζει τους κανόνες δικαίου οι οποίοι εγκαθιδρύουν τη θεμελιώδη νομική τάξη της πολιτείας. Έτσι το Σύνταγμα είναι το σύστημα κανόνων δικαίου που ρυθμίζουν τη συγκρότηση και την άσκηση της κρατικής εξουσίας και διασφαλίζουν τα κυριότερα δικαιώματα και τις βασικές υποχρεώσεις των διαβιούντων στη συγκεκριμένη κρατικά οργανωμένη κοινωνία.¹

Εκτός όμως από την προηγούμενη οργάνωση της διαδικασίας διαμόρφωσης της πολιτειακής βούλησης και την κατοχύρωση των ατομικών, πολιτικών και κοινωνικών δικαιωμάτων, το Σύνταγμα επεκτείνεται και σε άλλα πεδία όπως στις σχέσεις του κράτους με υπερεθνικούς ή διεθνείς οργανισμούς στους οποίους μετέχει αυτό. Σημαντικές είναι επίσης οι ρυθμίσεις που αφορούν στις κοινωνικές διεργασίες **είτε αυτές μετασχηματίζονται σε κρατική εξουσία είτε επηρεάζουν την κρατική εξουσία είτε δημιουργούν κοινωνική εξουσία.** Έτσι στο ισχύον Σύνταγμα συμπεριλαμβάνονται διατάξεις που αφορούν την ίδρυση και λειτουργία των πολιτικών κομμάτων, στις συνδικαλιστικές οργανώσεις-συνδικάτα (sindacati όπως ορίζονται στο ιταλικό Σύνταγμα) και στην παρέμβαση του κράτους στις οικονομικές διαδικασίες της κοινωνίας.²

¹ Πρβλ. Α.Ν. Δερβιτσιώτη. Σημειώσεις Συνταγματικού Δικαίου Ι: Οργάνωση του Κράτους, β' έκδοση, Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας, σελ. 21-22.

² Βλ. Α.Ν. Δερβιτσιώτη, αυτόθι.

2(1) Σύγχρονο ή υπό στενή έννοια Σύνταγμα

Υπό στενή νομική έννοια Σύνταγμα είναι ο **γραπτός**, σε ιδιαίτερο κείμενο **διατυπωμένος, υπέρτατος, γενικός, καθολικός, θεμελιώδης** νόμος, που έχει τεθεί με ειδική διαδικασία, ρυθμίζει τη συνολική **κοινωνική, πολιτική, οικονομική** ζωή και έννομη τάξη, έχει αυξημένη τυπική δύναμη και μεταβάλλεται με διαδικασία δυσχερέστερη της προβλεπόμενης για τους κοινούς νόμους, των οποίων ιεραρχικά προΐσταται.³

2(2) Διακρίσεις του Συντάγματος

Με κριτήριο τη **μορφή** του Συντάγματος διακρίνονται σε **γραπτά** και **άγραφα**.

Με κριτήριο το **περιεχόμενο** των Συνταγμάτων διακρίνονται σε **τυπικά** και **ουσιαστικά**.

Με κριτήριο την **ιεραρχική θέση** των Συνταγμάτων στην έννομη τάξη διακρίνονται σε **αυστηρά** και **ήπια**.⁴

2(3) Κοινά χαρακτηριστικά στοιχεία του ελληνικού και του ιταλικού Συντάγματος

Όπως προκύπτει και από τον υπό στενή νομική έννοια ορισμό του Συντάγματος, το **Σύνταγμα της Ελλάδας** είναι γραπτό και αποτελείται από **120 άρθρα**. Γραπτό επίσης είναι και το **Σύνταγμα της Ιταλικής Δημοκρατίας** το οποίο έχει θεσπίσει η πολιτεία σύμφωνα με τις καθορισμένες διαδικασίες και το οποίο αριθμεί συνολικά **139 άρθρα**.

Τόσο το ελληνικό όσο και το ιταλικό είναι Συντάγματα **τυπικά**. Το μεν τυπικό **Σύνταγμα της Ελλάδας** είναι ο καταστατικός χάρτης της χώρας που φέρει την ονομασία Σύνταγμα του 1975, όπως έχει αναθεωρηθεί (1986 και 2001), με τις ερμηνευτικές δηλώσεις διατάξεών του, τόσο στην αρχική γλωσσική μορφή του όσο και στη γλωσσική μορφή του μετά τη μεταφορά του στη δημοτική.⁵ Το δε τυπικό **Σύνταγμα της Ιταλικής Δημοκρατίας** είναι ο καταστατικός χάρτης της χώρας που φέρει την προαναφερόμενη ονομασία. Η συζήτηση του σχεδίου νόμου στη συντακτική συνέλευση (Assemblea costituente) είχε ξεκινήσει στις 4 Μαρτίου του 1947, ενώ ολοκληρώθηκε κατά τη διάρκεια της απογευματινής συνεδρίασης στις 22 Δεκεμβρίου του 1947 με την τελική ψήφιση ολόκληρου του κειμένου του Συντάγματος σε μυστική ψηφοφορία (453 ψήφοι υπέρ και 62 κατά). Το κείμενο του

³ Ο ορισμός αυτός με ελάχιστες διαφοροποιήσεις περιέχεται στα «Ζητήματα Συνταγματικού Δικαίου» α' εκδ., 1994 και επαναλαμβάνεται στις επόμενες εκδόσεις. Βλ. Δημητρόπουλο Αν., Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου, Θ' έκδ. 2001, σ. 101.

⁴ Βλ. Α.Ν. Δερβιτσιώτη, αυτόθι.

⁵ Βλ. Κ.Γ. Μαυριά, Συνταγματικό Δίκαιο, γ' εκδ. Εκδ. ΑΝΤ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2004

Συντάγματος εν τέλει δημοσιεύθηκε από τον προσωρινό Αρχηγό του Κράτους στις 27 Δεκεμβρίου και τέθηκε σε ισχύ την 1^η Ιανουαρίου του 1948.⁶

Εν συνεχεία, και τα δύο Συντάγματα χαρακτηρίζονται αυστηρά υπό την έννοια, ότι καθένα απ' αυτά θέτει και αναθεωρεί η συντακτική-αναθεωρητική εξουσία και όχι ο κοινός νομοθέτης και μάλιστα κατά διαδικασία δυσχερέστερη εκείνης των νόμων.⁷

Έτσι είναι δυνατόν για την τροποποίηση διατάξεων του Συντάγματος να προβλέπεται **ειδική αυξημένη πλειοψηφία, ή ειδικό όργανο, ή συνδυασμός και των δύο, ή τέλος σύμπραξη περισσότερων οργάνων της πολιτείας**. Είναι επίσης δυνατόν να προϋποτίθεται η παρέλευση ορισμένου χρονικού διαστήματος από την τελευταία αναθεώρηση του Συντάγματος. Τέλος το αυστηρό Σύνταγμα μπορεί να προβλέπει πως ορισμένες διατάξεις του δεν μπορούν να τροποποιηθούν ή να καταργηθούν. Τέτοιες διατάξεις είναι για παράδειγμα αυτές που καθορίζουν τη **βάση και τη μορφή** του πολιτεύματος, για το μεν ελληνικό έθνος, ως Προεδρευομένης Κοινοβουλευτικής Δημοκρατίας, για το δε ιταλικό ως αβασίλευτης Δημοκρατικής Πολιτείας. Άλλες μη αναθεωρητέες διατάξεις είναι αυτές που σε ελληνικό και ιταλικό Σύνταγμα αναφέρονται στην προστασία της αξίας του ανθρώπου, την ισότητα των πολιτών μεταξύ τους και ενώπιον του νόμου, την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας, τη θρησκευτική ελευθερία και τη διάκριση των λειτουργιών.⁸

3. Η Αναθεώρηση του Συντάγματος

3. (1) Διαδικασίες που ακολουθούνται σε Ελλάδα και Ιταλία προκειμένου για τη διεκπεραίωση του αναθεωρητικού έργου της Βουλής.

Όσον αφορά τις διατάξεις του **Ελληνικού Συντάγματος** αυτές υπόκεινται σε αναθεώρηση βάσει του **αρ. 110§1** του Συντάγματος, εκτός από εκείνες που καθορίζουν τη βάση και τη μορφή του πολιτεύματος ως Προεδρευόμενης Κοινοβουλευτικής Δημοκρατίας, καθώς και από τις διατάξεις των άρθρων 2 παράγραφος 1 (σεβασμός και προστασία της ανθρώπινης αξίας), 4 παρ. 1,4 και 7 (ισότητα των Ελλήνων πολιτών και απαγόρευση απονομής τίτλων ευγενείας ή διάκρισης), 5 παρ. 1 και 3 (ελεύθερη ανάπτυξη της

⁶ Μετάφραση από το σύγγραμμα του Temistocle Martinez, Diritto Costituzionale, 9^a edizione a cura di Gaetano Silvestri, Giuffrè Editore, προκειμένου να κατανοήσουμε το λόγο για τον οποίο το ιταλικό κείμενο του Συντάγματος φέρει διαφορετική χρονολογία απ' αυτό του αντίστοιχου μεταφρασμένου στην Ελληνική.

⁷ Βλ. Δημητρόπουλο Αν., Γενική Συνταγματική Θεωρία, Τομ. Α' Εκδ. ANT. N. Σάκκουλα, σελ. 211§383 περί αυστηρού νόμου.

⁸ Βλ. Α.Ν. Δερβιτσιώτη, αυτόθι, με ελάχιστες τροποποιήσεις.

προσωπικότητας, 13 παρ. 1 (ελευθερία της θρησκευτικής συνείδησης) και τέλος 26 (διαχωρισμός των λειτουργιών). Το αυτό προβλέπεται και στο αρ. 139 του Συντάγματος της Ιταλικής Δημοκρατίας στο οποίο ρητά αναφέρεται ότι η αβασίλευτη μορφή του πολιτεύματος δεν δύναται να αποτελέσει αντικείμενο αναθεώρησης του Συντάγματος.

Στη συνέχεια, όπως αναφέρεται στο Ελληνικό Συνταγματικό κείμενο (αρ. 110§2), η ανάγκη της αναθεώρησης του Συντάγματος διαπιστώνεται με απόφαση της Βουλή που λαμβάνεται, **ύστερα από πρόταση πενήντα τουλάχιστον βουλευτών, με πλειοψηφία των τριών πέμπτων του όλου αριθμού των μελών της σε δύο ψηφοφορίες που απέχουν μεταξύ τους έναν τουλάχιστον μήνα.** Έτσι με την απόφαση αυτή καθορίζονται ειδικά οι διατάξεις που πρέπει να αναθεωρηθούν.

Ακολούθως στην παρ. 3 του ίδιου άρθρου, αφού η αναθεώρηση αποφασιστεί από τη Βουλή, η επόμενη Βουλή, κατά την πρώτη σύνοδό της αποφασίζει με την απόλυτη πλειοψηφία του όλου αριθμού των μελών της σχετικά με τις αναθεωρητέες διατάξεις. Αν η πρόταση για αναθεώρηση του Συντάγματος έλαβε πλειοψηφία του όλου αριθμού των βουλευτών, όχι όμως και την πλειοψηφία των 3/5, σύμφωνα με την παρ. 2, η επόμενη Βουλή κατά την πρώτη σύνοδό της μπορεί ν' αποφασίσει σχετικά με τις αναθεωρητέες διατάξεις με την πλειοψηφία των 3/5 του όλου αριθμού των μελών της (αρ.110§4).

Η διαδικασία που ακολουθείται αντιστοίχως για τις αναθεωρητέες διατάξεις του **Συντάγματος της Ιταλικής Δημοκρατίας** προβλέπεται στο **αρ. 138** του ίδιου. Έτσι προκύπτει ότι οι νόμοι αναθεωρήσεως του Συντάγματος και οι άλλοι Συνταγματικοί νόμοι ψηφίζονται από κάθε Βουλή (ως γνωστόν το Ιταλικό Κοινοβούλιο απαρτίζεται από τη Βουλή και τη Γερουσία της Δημοκρατίας), **σε δύο διαδοχικές συνεδριάσεις που απέχουν μεταξύ τους τουλάχιστον τρεις μήνες και με απόλυτη πλειοψηφία των μελών κάθε Βουλής, κατά τη δεύτερη ψηφοφορία.**

Οι ίδιοι νόμοι υποβάλλονται **σε λαϊκό δημοψήφισμα** όταν, **μέσα σε τρεις μήνες** από τη δημοσίευσή τους, το ζητήσει **το ένα πέμπτο των μελών της μιας από τις Βουλές ή 500.000 εκλογείς ή 5 Συμβούλια Περιοχών.** Ο νόμος που υποβλήθηκε σε δημοψήφισμα, δεν εκδίδεται, εάν δεν εγκριθεί από την πλειοψηφία των εγκύρων ψηφοδελτίων.

Δεν διενεργείται δε δημοψήφισμα εάν ο νόμος έχει ψηφισθεί, στη δεύτερη συζήτηση από κάθε Βουλή, με πλειοψηφία των δύο τρίτων των μελών της.⁹

⁹ Πρβλ. Κ.Γ. Μαυριά- Α.Μ. Παντελή, Συνταγματικά κείμενα Ελληνικά και Ξένα, 2^η Έκδοση, Εκδ. Α.ΝΤ.Ν. Σάκκουλα, Αθ-Κομοτηνή, 1990, σε.704, το Ιταλικό Σύνταγμα του 1948.

Ολοκληρώνοντας το θέμα της αναθεωρητικής διαδικασίας του Συντάγματος επισημαίνεται ότι κάθε ψηφιζόμενη αναθεώρηση διατάξεων του Συντάγματος **δημοσιεύεται** στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως μέσα σε **δέκα μέρες** αφότου αποψηφιστεί από τη Βουλή και τίθεται σε ισχύ με ειδικό ψήφισμά της. (αρ.110§5Συντ.)

Τέλος **δεν επιτρέπεται αναθεώρηση** του Συντάγματος **πριν περάσει πενταετία από την περάτωση της προηγούμενης**, (αρ. 110§6Συντ.), σύμφωνα πάντα με τα όσα προβλέπονται από το Σύνταγμα της Ελλάδας.

4. Η Συνταγματική Δικαιοσύνη

4(1) Δικαιοδοσίες Συνταγματικού Δικαστηρίου στην Ιταλία

Το Συνταγματικό Δικαστήριο, όπως προβλέπεται και στο άρθρο 134 του ιταλικού Συντάγματος έχει τις εξής αρμοδιότητες: αποφαινεται:

-για τις αμφισβητήσεις τις σχετικές με τη συνταγματικότητα (legittimita Costituzionale) των νόμων και των πράξεων με τυπική ισχύ νόμου, του Κράτους και των Περιοχών

-για τις συγκρούσεις αρμοδιότητας μεταξύ των εξουσιών του Κράτους, μεταξύ Κράτους και Περιοχών και μεταξύ των Περιοχών

-για τις κατηγορίες που εγείρονται κατά του Προέδρου της Δημοκρατίας και των Υπουργών.

4(2) Διορισμός, εκλογή, θητεία, ασυμβίβαστα δικαστών Συνταγματικού Δικαστηρίου

Το Συνταγματικό Δικαστήριο απαρτίζεται, όπως αναφέρεται και στο άρθρο 135 του Συντάγματος της Ιταλικής Δημοκρατίας, από δεκαπέντε δικαστές οι οποίοι **διορίζονται** ως εξής: κατά το ένα τρίτο από τον **Πρόεδρο της Δημοκρατίας**, κατά το άλλο τρίτο από το **Κοινοβούλιο σε κοινή συνεδρίαση** και κατά το υπόλοιπο ένα τρίτο από τα **ανώτατα δικαστικά σώματα της τακτικής και της διοικητικής δικαιοσύνης**.

Οι δικαστές του Συνταγματικού Δικαστηρίου **εκλέγονται μεταξύ:** α) των δικαστών (έστω και αν έχουν συνταξιοδοτηθεί) των ανώτατων και διοικητικών δικαστηρίων, β) των **τακτικών καθηγητών Πανεπιστημίου σε νομικά μαθήματα** και γ) των **δικηγόρων** που έχουν ασκήσει το επάγγελμα **επί είκοσι χρόνια**.

Οι δικαστές του Συνταγματικού Δικαστηρίου διορίζονται **για εννέα χρόνια**, η προσμέτρηση των οποίων ξεκινά για τον καθένα από τους δικαστές την ημέρα της ορκωμοσίας και δεν δύνανται να επανεκλεγούν.

Μετά τη λήξη της θητείας, ο συνταγματικός δικαστής παύει να ασκεί το έργο και το λειτούργημά του.

Όσον αφορά στον **Πρόεδρο του Συνταγματικού Δικαστηρίου**, αυτός εκλέγεται μεταξύ των μελών του όπως ο νόμος ορίζει, παραμένει στη θέση του **για μία τριετία** και **μπορεί να επανεκλεγεί**, υπό την επιφύλαξη της κανονικής λήξεως της θητείας του ως δικαστή.

Το λειτούργημα δε του κάθε δικαστή του Συνταγματικού Δικαστηρίου είναι **ασυμβίβαστο** προς το λειτούργημα του μέλους του Κοινοβουλίου, του μέλους Συμβουλίου Περιοχής, προς την άσκηση του δικηγορικού επαγγέλματος και προς κάθε άλλο έργο και λειτούργημα που προβλέπει ο νόμος.

Επιπλέον, **σε περίπτωση εκδικάσεως κατηγορίας κατά του Προέδρου της Δημοκρατίας** αλλά και κατά των **Υπουργών**, συμμετέχουν πέραν των τακτικών μελών του Δικαστηρίου, **16 μέλη** που κληρώνονται από **κατάλογο πολιτών** οι οποίοι διαθέτουν τα κατάλληλα προσόντα ώστε να εκλεγούν γερουσιαστές. Ο υπό συζήτηση κατάλογος **καταρτίζεται κάθε 9 χρόνια** από το Κοινοβούλιο, με την ίδια διαδικασία που ισχύει για το διορισμό των τακτικών μελών του Συνταγματικού Δικαστηρίου.

Στην περίπτωση τώρα που το Συνταγματικό Δικαστήριο κηρύξει την αντισυνταγματικότητα διατάξεως νόμου ή πράξεως με τυπική ισχύ νόμου, η διάταξη αυτή παύει να ισχύει από την επόμενη μέρα της δημοσίευσης της σχετικής απόφασης. (αρ. 136§1 Ιταλικού Συντάγματος).

Όπως επίσης ορίζεται στη δεύτερη παράγραφο του ίδιου άρθρου, η απόφαση του Δικαστηρίου δημοσιεύεται και κοινοποιείται σε Βουλή και Γερουσία αλλά και τα ενδιαφερόμενα Συμβούλια Περιοχών, προκειμένου να ενεργήσουν σύμφωνα με το Σύνταγμα, εφόσον κρίνεται απαραίτητο.

Οι όροι, οι τύποι και οι προθεσμίες μέσα στις οποίες δύναται να προκληθεί η κρίση για την αντισυνταγματικότητα καθώς επίσης και οι εγγυήσεις ανεξαρτησίας των μελών του Δικαστηρίου, ορίζονται από συνταγματικό νόμο.

Με αντίστοιχο νόμο ορίζονται και οι λοιποί αναγκαίοι κανόνες για τη σύσταση και λειτουργία του Δικαστηρίου.

Τέλος κανένα ένδικο μέσο δεν προβλέπεται να ασκηθεί κατά αποφάσεων του Συνταγματικού Δικαστηρίου.¹⁰(αρ.137 Ιτ. Συντ.)

4(3) Ο δικαστικός έλεγχος της συνταγματικότητας των νόμων στην Ελλάδα

¹⁰ Πρβλ. Κ.Γ. Μαυριά-Α.Μ. Παντελή, αυτόθι

Κατά την άσκηση του **δικαστικού κατασταλτικού ελέγχου** της συνταγματικότητας των νόμων, ο οποίος και ανατίθεται στη δικαστική εξουσία, [σε αντίθεση με τον προληπτικό έλεγχο, ο οποίος διενεργείται από τη Βουλή (ψηφίση νόμου) και τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας –(έκδοση και δημοσίευσή του)] διακρίνουμε δύο συστήματα κι αυτό με κριτήριο την ειδικότερη μορφή οργάνωση του ελέγχου αυτού.

Είναι το συγκεντρωτικό και το αποκεντρωτικό σύστημα. Σύμφωνα με το συγκεντρωτικό σύστημα ο έλεγχος της συνταγματικότητας ανατίθεται σε συγκεκριμένο, ειδικό «συνταγματικό δικαστήριο». Αντίθετα, κατά το αποκεντρωτικό σύστημα ο έλεγχος ασκείται όχι από ειδικό, αλλά από όλα τα δικαστήρια, οπότε και μιλάμε για «διάχυτο» έλεγχο.

Ειδικό συνταγματικό δικαστήριο προβλέπουν ως γνωστόν τα Συντάγματα της Ιταλίας (αρ. 134 επ), της Γαλλίας (αρ. 56επ, 61επ), της Γερμανίας (αρ. 93 επ) καθώς και ορισμένων γερμανικών κρατιδίων, δεν προβλέπεται όμως από το ισχύον Ελληνικό Σύνταγμα. Ως προς τον κατασταλτικό έλεγχο, **το Σύνταγμα του 1975 καθιερώνει μικτό σύστημα δικαστικού ελέγχου** της ουσιαστικής συνταγματικότητας των νόμων. Αρχικά υιοθετείται ο **αποκεντρωτικός**, σχετικός, κατ' ένταση δικαστικός έλεγχος της συνταγματικότητας των νόμων και **κατ' εξαίρεση το συγκεντρωτικό**, απόλυτο σύστημα.

Κατ' αρχήν, ο έλεγχος της συνταγματικότητας είναι αποκεντρωτικός. Τον έλεγχο της συνταγματικότητας των νόμων διενεργούν όλα τα δικαστήρια, πράγμα που σημαίνει ότι **κάθε δικαστήριο είναι αρμόδιο** για να αποφανθεί περί της συνταγματικότητας ή μη νομοθετικής διάταξης. **Ο έλεγχος** που ασκεί είναι **παρεμπίπτων** γιατί γίνεται με αφορμή εκδικαζόμενη ενώπιόν του υπόθεση και όχι αυτοτελώς, κατ' αίτηση, με ιδιαίτερο ένδικο μέσο. Ο έλεγχος διενεργείται αυτεπάγγελα από το δικαστήριο ή **κατ' ένσταση των διαδίκων** και είναι συγκεκριμένος, με την έννοια ότι ο δικαστής δεν θα κρίνει τη συνταγματικότητα ή μη ενός νόμου στο σύνολό του, αλλά μόνο της **κρίσιμης** για την εκδίκαση της υπόθεσης **διάταξης**. Στην περίπτωση αυτή η αναγνώριση από το δικαστήριο της αντισυνταγματικότητας διάταξης νόμου συνεπάγεται τον **παραμερισμό** της, δηλ. την μη εφαρμογή της στην εκδικαζόμενη υπόθεση. Ο δικαστής μπορεί μόνο να μην εφαρμόσει τον κατά την κρίση του αντισυνταγματικό νόμο στη συγκεκριμένη υπόθεση, **όχι όμως και να «ακυρώσει»** τον νόμο. Σύμφωνα με το αρ. 87§2 του Συντάγματος, οι δικαστές κατά την άσκηση των καθηκόντων τους, υπόκεινται μόνο στο Σύνταγμα και στους νόμους, και δεν είναι σε καμία περίπτωση υποχρεωμένοι να συμμορφώνονται με διατάξεις, που έχουν τεθεί κατά κατάλυση του Συντάγματος.

Επίσης κατά το αρ.93§4, τα δικαστήρια υποχρεούνται να μην εφαρμόζουν νόμο, του οποίου το περιεχόμενο αντίκειται προς το Σύνταγμα. Όπως προκύπτει από τις διατάξεις αυτές, **το Σύνταγμα καθιερώνει σύστημα ελέγχου της συνταγματικότητας των νόμων από όλα τα δικαστήρια και όχι από ένα όπως συμβαίνει στην Ιταλία και άλλα κράτη.** Το καθιερούμενο από το ελληνικό Σύνταγμα σύστημα ελέγχου της συνταγματικότητας των νόμων, είναι ορθότερο και αποτελεσματικότερο από άλλα συστήματα, που αναθέτουν τον έλεγχο αυτό σε συγκεκριμένο δικαστήριο.

Εξαίρεση στο σύστημα του αποκεντρωτικού ελέγχου αποτελεί η κρίση περί της συνταγματικότητας από το **Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο** (αρ. 100§1 Ελλην. Συντάγματος). Ο συντακτικός νομοθέτης στη διάταξη αυτή καθιερώνει το **συγκεντρωτικό, απόλυτο σύστημα ελέγχου της ουσιαστικής συνταγματικότητας των νόμων.** Σύμφωνα με τη διάταξη αυτή, στην αρμοδιότητα του ΑΕΔ υπάγεται η άρση της αμφισβήτησης για την ουσιαστική αντισυνταγματικότητα ή την έννοια διατάξεων τυπικού νόμου. **Η αρμοδιότητα** αυτή ενεργοποιείται **μόνο εφόσον έχουν εκδοθεί αντίθετες** αποφάσεις του Συμβουλίου της Επικρατείας, του Αρείου Πάγου ή του Ελεγκτικού Συνεδρίου. Εάν ένα από τα προαναφερόμενα δικαστήρια αποφασίσει σχετικά με τη συνταγματικότητα ή την έννοια τυπικού νόμου αντίθετα προς προηγούμενη επί του ίδιου θέματος απόφαση ενός εκ των άλλων δικαστηρίων, οφείλει να **παραπέμψει** το θέμα με ειδική απόφασή του στο **ΑΕΔ** προκειμένου να αρθεί η δημιουργηθείσα αμφισβήτηση. **Το ΑΕΔ επιλαμβάνεται της υποθέσεως μετά από αίτηση:** α) παντός έχοντος έννομο συμφέρον, καθώς επίσης και β) του Υπουργού Δικαιοσύνης, του Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου, του Γενικού Επιτρόπου της Διοικητικής Δικαιοσύνης. Διάδικοι στην εν λόγω δίκη είναι εκτός από τους αιτούντες και όλοι οι διάδικοι της δίκης επί της οποίας εκδόθηκε η παραπεμπτική δικαστική απόφαση. Τα δικαστήρια οφείλουν να αναλάβουν την έκδοση οριστικών αποφάσεων των υποθέσεων στις οποίες έχουν εφαρμογή διατάξεις τυπικού νόμου, οι οποίες είναι αντικείμενο αμφισβήτησης ενώπιον του ΑΕΔ και μέχρι τη δημοσίευση της απόφασής του. **Οι αποφάσεις του ΑΕΔ είναι αμετάκλητες.** Η απόλυτη ισχύς της απόφασης του ΑΕΔ αρχίζει κατά κανόνα από τη δημοσίευση της απόφασης σε δημόσια συνεδρίαση.

Αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι με την αναθεώρηση του 2001 προστέθηκε στο άρθρο 100§5 ότι: «Όταν τμήμα του Συμβουλίου της Επικρατείας ή του Αρείου Πάγου ή του Ελεγκτικού Συνεδρίου κρίνει διάταξη τυπικού νόμου αντισυνταγματική παραπέμπει υποχρεωτικά το ζήτημα στην οικεία ολομέλεια, εκτός αν αυτό έχει κριθεί με προηγούμενη απόφαση της ολομέλειας ή του Ανώτατου Ειδικού Δικαστηρίου του άρθρου αυτού. Η

ολομέλεια συγκροτείται σε δικαστικό σχηματισμό και αποφαινεται οριστικά, όπως νόμος ορίζει. Η ρύθμιση αυτή εφαρμόζεται αναλόγως και κατά την επεξεργασία των κανονιστικών διαταγμάτων από το Συμβούλιο της Επικρατείας.

Πλέον μόνο οι ολομέλειες των δικαστηρίων είναι αρμόδιες να κρίνουν θέματα συνταγματικότητας κατόπιν παραπεμπτικής απόφασης του τμήματος που τείνει να αρνηθεί την εφαρμογή ενός νόμου ως αντισυνταγματικού. Το αυξημένο κύρος της απόφασης, καθώς και ο ενδελεχής έλεγχος είναι επιθυμητά, υπάρχει όμως ο κίνδυνος οι ολομέλειες να καταστούν «οιονεί συνταγματικά δικαστήρια» με παρεπόμενη την καθυστέρηση της διαδικασίας απονομής δικαιοσύνης.¹¹

5. Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας

Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας κατά το ελληνικό Σύνταγμα.

5(1) Η Εκλογή του ΠτΔ στην Ελλάδα.

Οι προϋποθέσεις εκλογής του ΠτΔ κατά το άρθρο 31 του Συντάγματος ως ρυθμιστή του πολιτεύματος είναι:

- α) Η Ελληνική Ιθαγένεια,
- β) την οποία θα πρέπει να έχει τουλάχιστον πέντε χρόνια πριν από την ημέρα εκλογής του,
- γ) ένας τουλάχιστον από τους γονείς του να έχει ελληνική καταγωγή,
- δ) να έχει συμπληρώσει το τεσσαρακοστό έτος της ηλικίας του και
- ε) να έχει το δικαίωμα ψήφου

Μη εκλόγιμος είναι δε:

α) όποιος έχει εκλεγεί ήδη δύο φορές ΠτΔ (αρ. 30§5 Συντάγματος), έχει δηλ. συμπληρώσει δεκαετία στο αξίωμα αυτό από τη στιγμή που κατά τα αρ. 32, 33 του Συντάγματος εκλέγεται από τη Βουλή για περίοδο πέντε ετών.

α) εάν ο ΠτΔ καταδικασθεί από το Ειδικό Δικαστήριο σύμφωνα με το άρθρο 49 Συντ.,
 γ) εάν ο ΠτΔ παραιτηθεί πριν να λήξει η θητεία του, τότε δεν μπορεί να λάβει μέρος στην εκλογή που ακολουθεί εξ αιτίας της παραίτησής του αυτής (ερμηνευτική δήλωση του αρ. 32 Συντ.)

Η διαδικασία εκλογής του ΠτΔ

Σύμφωνα με το άρθρο 32 του Συντάγματος 1975/1986/2001 ο ΠτΔ εκλέγεται από τη Βουλή με ονομαστική δηλαδή φανερή ψηφοφορία.

¹¹ Πρβλ. Δημητρόπουλο Αν. Γενική Συνταγματική Θεωρία, Τομ Α', Εκδ. ΑΝΤ. Ν. Σάκκουλα, σελ. 400επ. έως 411.

Τους υποψηφίους προτείνουν τα πολιτικά κόμματα (αρ. 140§5 του Κανονισμού της Βουλής), δηλ. οι κοινοβουλευτικές ομάδες καθώς και η ομάδα των ανεξαρτήτων βουλευτών, εφόσον υπάρχουν ανεξάρτητοι βουλευτές.

Η εκλογή του ΠτΔ γίνεται σε ειδική συνεδρίαση, η οποία συγκαλείται από τον Πρόεδρο της Βουλής **ένα τουλάχιστον μήνα πριν από την λήξη της θητείας του εν ενεργεία** Προέδρου της Δημοκρατίας. Σύμφωνα με το αρ. 32 Συντ. η εκλογή του ΠτΔ μεθοδεύεται σε **έξι ψηφοφορίες** με την αυτονόητη επισήμανση ότι κάθε μία διενεργείται **εφόσον στην προηγούμενη ουδείς υποψήφιος έχει συγκεντρώσει την προβλεπόμενη συνταγματικά πλειοψηφία.**

Στην **πρώτη** ψηφοφορία απαιτείται η ειδική αυξημένη πλειοψηφία των **2/3** των Βουλευτών (δηλ. 200).

Στη **δεύτερη** ψηφοφορία απαιτείται η ειδική αυξημένη πλειοψηφία των **2/3** των Βουλευτών (δηλ. πάλι 200 Βουλευτές).

Στην **τρίτη** ψηφοφορία απαιτείται η ειδική αυξημένη πλειοψηφία των **3/5** των Βουλευτών (δηλ. 180 Βουλευτές).

Σημειωτέον ότι κάθε ψηφοφορία απέχει από την προηγούμενη **πέντε (5)** ημέρες. Εάν στις τρεις ανωτέρω ψηφοφορίες ουδείς υποψήφιος συγκεντρώσει τον απαιτούμενο αριθμό ψήφων, **διαλύεται υποχρεωτικά η Βουλή** και προκηρύσσονται εκλογές για την ανάδειξη **νέας Βουλής.**

Στη νέα Βουλή επαναλαμβάνονται οι ψηφοφορίες.

Στην **τέταρτη** ψηφοφορία (πρώτη για τη νέα Βουλή) απαιτείται η ειδική αυξημένη πλειοψηφία των **3/5** των Βουλευτών.

Στην **πέμπτη** ψηφοφορία (δεύτερη για τη νέα Βουλή) απαιτείται η **απόλυτη πλειοψηφία των 150+1** (151) Βουλευτών.

Στην **έκτη** ψηφοφορία (τρίτη για τη νέα Βουλή) απαιτείται η σχετική πλειοψηφία των Βουλευτών.

Σημειωτέον ότι επίσης στη νέα Βουλή κάθε ψηφοφορία απέχει πέντε ημέρες από την προηγούμενη.

Η θητεία του ΠτΔ **παρατείνεται:**

α) σε περίπτωση πολέμου έως τη λήξη του (αρ. 30§4 Συντ.)

β) εάν η διαδικασία εκλογής νέου Προέδρου δεν περατωθεί εγκαίρως, ο ήδη υπάρχων εξακολουθεί να ασκεί τα καθήκοντά του μέχρι να αναδειχθεί νέος Πρόεδρος της Δημοκρατίας (αρ. 32§6 Συντ).

5(2) Η αναπλήρωση του ΠτΔ στην Ελλάδα

Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας αναπληρώνεται εάν:

- α) αποδημεί στο εξωτερικό **άνω των δέκα ημερών**,
- β) πεθάνει,
- γ) εκπέσει του αξιώματος,
- δ) παραιτηθεί,
- ε) αδυνατεί να ασκήσει τα καθήκοντά του για χρονικό διάστημα **άνω των τριάντα ημερών**

Η προσωρινή αναπλήρωση γίνεται από τον Πρόεδρο της Βουλής ή αν δεν υπάρχει Βουλή, από τον Πρόεδρο της τελευταίας Βουλής. Αν αυτός δεν υπάρχει ή αρνείται τότε ο ΠτΔ αναπληρώνεται συλλογικά από την Κυβέρνηση.

Ο αναπληρωτής Πρόεδρος της Δημοκρατίας ασκεί όλες τις αρμοδιότητες του ΠτΔ **εκτός** από τις διατάξεις:

- α) για τη διάλυση της Βουλής (41§1, 41§2, 37§3, 38§1 Συντ.) αντιθέτως μπορεί σύμφωνα με το αρ. 32§4 και 53§1 Συντ. να διαλύσει τη Βουλή
- β) προσφυγής σε δημοψήφισμα για κρίσιμα εθνικά θέματα (αρ. 44§2 Συντ.)

5(3) Η απώλεια του αξιώματος συντελείται:

- α) με παραίτηση του ΠτΔ (αρ. 34§1 Συντ.)
- β) με το θάνατο του ΠτΔ (αρ. 34§1 Συντ.)
- γ) με έκπτωση μετά από ποινική καταδίκη σύμφωνα με το αρ. 49 του Συντάγματος ή τέλος
- δ) λόγω οριστικής αδυναμίας άσκησης των καθηκόντων του, που διαπιστώνει η Βουλή βάσει του αρ. 34§2 του Συντάγματος.

5(4) Οι αρμοδιότητες του ΠτΔ

Ο βασικός κανόνας εντοπίζεται στο άρθρο 50 του Συντάγματος σύμφωνα με το οποίο «ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας δεν έχει άλλες αρμοδιότητες παρά μόνο όσες του απονέμουν ρητά το Σύνταγμα και οι νόμοι που είναι σύμφωνοι με αυτό». Οι αρμοδιότητες του ΠτΔ διακρίνονται σε **νομοθετικές, διοικητικές, δικαστικές** ενώ ασκεί στα πλαίσια λειτουργίας του πολιτεύματος και **ρυθμιστικές** αρμοδιότητες.

Οι νομοθετικές αρμοδιότητες του ΠτΔ:

- α) Εκδίδει και δημοσιεύει τους νόμους (αρ. 42§1 Συντ.)
- β) Αναπέμπει ψηφισμένο νομοσχέδιο στη Βουλή, εντός ενός μήνα από την ψήφισή του (αρ. 42§2 Συντ.) Η αναπομπή πρέπει να είναι αιτιολογημένη. Το αναπεμφθέν νομοσχέδιο εισάγεται στην Ολομέλεια, συζητείται και ψηφίζεται δύο φορές σε δύο συνεδριάσεις.

Εάν ψηφισθεί εκ νέου με την απόλυτη πλειοψηφία των 151 Βουλευτών- ο ΠτΔ υποχρεούται να το δημοσιεύσει.

Η αναπομπή σημαίνει άρνηση έκδοσης. Η έκδοση σημαίνει τη διαβεβαίωση ότι ο νόμος ψηφίσθηκε από τη Βουλή σύμφωνα με την προβλεπόμενη από το Σύνταγμα διαδικασία. Η αναπομπή αποτελεί αρνησικυρία με χαρακτήρα αναβλητικό.

γ) Εκδίδει τα προεδρικά διατάγματα (αρ. 43§1,2,4 Συντ.)

δ) Εκδίδει πράξεις νομοθετικού περιεχομένου (αρ. 44§1 Συντ.)

ε) Δημοσιεύει την απόφαση της Βουλής και εκδίδει πράξεις νομοθετικού περιεχομένου όταν η χώρα κηρυχθεί σε κατάσταση πολιορκίας (αρ. 48 Συντ.)

στ) Προκηρύσσει δημοψήφισμα (αρ. 44§2 Συντ.) για **κρίσιμο εθνικό ζήτημα** ή για **ψηφισμένο νομοσχέδιο**.

Οι διοικητικές αρμοδιότητες του ΠτΔ:

α) Ο διορισμός και η παύση των δημοσίων υπαλλήλων (αρ. 46§1)

β) Ο διορισμός των δικαστών (αρ. 88§1 Συντ.)

γ) Είναι αρχηγός των Ενόπλων Δυνάμεων (συμβολικά, αρ. 45 Συντ.)

δ) Απονέμει τα προβλεπόμενα παράσημα (αρ. 46§2 Συντ.)

Οι δικαστικές αρμοδιότητες του ΠτΔ:

α) Μπορεί να χαρίζει, να μετατρέπει ή να μετριάξει τις ποινές που επιβάλλονται από τα δικαστήρια (αρ. 47§1 Συντ.). Προς τούτο απαιτείται πρόταση του Υπουργού Δικαιοσύνης και γνώμη του Συμβουλίου χάριτων.

β) Μπορεί να **χαρίζει** ποινή σε καταδικασθέντα Υπουργό ή Υφυπουργό (αρ. 47§2 Συντ.). Προς τούτο απαιτείται **συγκατάθεση της Βουλής**.

Οι ρυθμιστικές αρμοδιότητες του ΠτΔ:

Σύμφωνα με το άρθρο 30§1 του Συντάγματος ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας είναι «ρυθμιστής» του πολιτεύματος. Οι ρυθμιστικές αυτές αρμοδιότητες δεν αποτελούν ιδιαίτερη κατηγορία αρμοδιοτήτων αλλά πολλές απ' αυτές είναι νομοθετικές, δικαστικές, εκτελεστικές. Έτσι:

α) Η διεθνείς εκπροσώπηση της πολιτείας, η κήρυξη πολέμου και η συνομολόγηση συνθηκών ειρήνης κατά το αρ. 36§1 Συντ. ανατίθεται στον Πρόεδρο της Δημοκρατίας καθώς επίσης,

β) οι σχετικές με τη λειτουργία της Βουλής αποφάσεις: η κήρυξη της έναρξης και της λήξης της βουλευτικής περιόδου, η αναστολή των εργασιών της Βουλής και η διάλυση της Βουλής (άρθρα 40, 41 του Συντάγματος,

- γ) ο διορισμός του Πρωθυπουργού και της Κυβέρνησης και η απαλλαγή από τα καθήκοντά τους (αρ. 37, 38Συντ.),
- δ) τα διαγγέλματα (αρ. 44§3Συντ.) τα οποία απευθύνει στο λαό σε εξαιρετικές περιπτώσεις με τη σύμφωνη γνώμη του Πρωθυπουργού και τέλος,
- ε) η αρμοδιότητα αναπομπής ψηφισμένου νομοσχεδίου (αρ. 42§2Συντ.)

5(5) Η νομική θέση του ΠτΔ

Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας είναι ανεύθυνος εκτός από τις περιπτώσεις της εκ προθέσεως παραβίασης του Συντάγματος και για έσχατη προδοσία. Γι' αυτό και οι πράξεις του όλες για να ισχύουν **χρειάζονται προσυπογραφή από μέλος της Κυβέρνησης ή τον Πρόεδρο της Βουλής.**

Εξαιρετικά δεν χρειάζονται προσυπογραφή οι εξής πράξεις σύμφωνα με το άρθρο 35§2 του Συντάγματος:

- α) ο διορισμός του Πρωθυπουργού (αρ. 37§1Σ.)
- β) η ανάθεση διερευνητικής εντολής (αρ. 37§2,3Σ.)
- γ) η διάλυση της Βουλής (αρ. 32§4, αρ. 41§1 αν δεν προσυπογράφει ο Πρωθυπουργός, αρ. 53§1Σ. αν δεν προσυπογράφει το Υπουργικό Συμβούλιο),
- δ) η αναπομπή ψηφισμένου νομοσχεδίου (αρ. 42§1Σ.),
- ε) ο διορισμός του προσωπικού των υπηρεσιών της Προεδρίας της Δημοκρατίας και τέλος,
- στ) η απαλλαγή της Κυβέρνησης από τα καθήκοντά της (αρ. 38§1 του Συντάγματος).¹²

6. Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας κατά το Ιταλικό Σύνταγμα.

6(1) Η εκλογή του ΠτΔ στην Ιταλία.

Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας σύμφωνα με το άρθρο 83§1 του Συντάγματος της Ιταλικής Δημοκρατίας εκλέγεται από το Κοινοβούλιο (Βουλή και Γερουσία) σε κοινή συνεδρίαση των μελών του.

Ο Πρόεδρος της Ιταλικής Δημοκρατίας **εκλέγεται για επτά χρόνια** σε αντίθεση με τον Πρόεδρο της Ελληνικής Δημοκρατίας ο οποίος εκλέγεται για πέντε χρόνια με τη δυνατότητα να επανεκλεγεί και για τα επόμενα πέντε χρόνια αλλά όχι και για περισσότερα.

Οι **προϋποθέσεις εκλογής** του Προέδρου της Ιταλικής Δημοκρατίας είναι:

- α) να έχει συμπληρώσει το **πεντηκοστό** έτος της ηλικίας του (άρθρο 84 Ιταλικού Συντάγματος, παράγραφος 1) σε αντίθεση με τον Πρόεδρο της Ελληνικής Δημοκρατίας ο

¹² Πρβλ. Α.Ν. Δερβιτσιώτη. Σημειώσεις Συνταγματικού Δικαίου Ι: Οργάνωση του Κράτους, β' εκδ., Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας, σελ. 113 επ. έως 117.

οποίος προτού αναλάβει σχετικές αρμοδιότητες θα πρέπει να έχει συμπληρώσει το τεσσαρακοστό έτος της ηλικίας του.

β) Να απολαμβάνει των αστικών και πολιτικών του δικαιωμάτων, όπως ακριβώς ισχύει και για τον Πρόεδρο της Ελληνικής Δημοκρατίας.

γ) Να μην έχει αναλάβει άλλης φύσεως καθήκοντα (αρ. 84§2 Ιταλ. Συντ.) από τη στιγμή που εκλέγεται Πρόεδρος της Ιταλικής Δημοκρατίας, διότι με το αξίωμα αυτό θεωρούνται ασυμβίβαστα.

Ο δε μισθός και η χορηγία του Προέδρου καθορίζονται με νόμο (αρ. 84§3 Ιταλ. Συντ.)

Η διαδικασία εκλογής του Προέδρου της Ιταλικής Δημοκρατίας.

Σύμφωνα με το άρθρο 83§2 του Ιταλικού Συντάγματος, στην εκλογή του Προέδρου της Ιτ. Δημοκρατίας συμμετέχουν **τρεις εκπρόσωποι κάθε Περιοχής**, οι οποίοι εκλέγονται από το συμβούλιό της με τέτοιο τρόπο ώστε να εξασφαλίζεται η αντιπροσώπευση των μειονοτήτων. Προϋποτίθεται βεβαίως ότι το Κοινοβούλιο βρίσκεται σε κοινή συνεδρίαση των μελών του (Βουλή και Γερουσία). Σημειώνουμε στο σημείο αυτό ότι κατά αρ. 114 του Ιταλικού Συντάγματος η Δημοκρατία διαιρείται σε Περιοχές, Επαρχίες και Δήμους. Οι Περιοχές οργανώνονται σε αυτόνομα νομικά πρόσωπα, που ασκούν διοικητικές λειτουργίες, εκτός από τα θέματα τα αποκλειστικά τοπικού ενδιαφέροντος των Επαρχιών, των Δήμων ή άλλων τοπικών νομικών προσώπων τα οποία δύνανται με νόμους της Δημοκρατίας να τους ανατεθούν. Οι Περιοχές θεσπίζουν επίσης νομοθετικούς κανόνες τοπικού ενδιαφέροντος, μέσα στα πλαίσια των θεμελιωδών αρχών που θέτουν οι νόμοι του Κράτους ενώ σ' αυτές δύνανται ακόμη και να ιδρύνονται όργανα διοικητικής δικαιοσύνης πρώτου βαθμού, σύμφωνα με την τάξη που θεσπίζει νόμος της Δημοκρατίας. Δύνανται να δημιουργηθούν ακόμα τμήματα με έδρα άλλη από την πρωτεύουσα της Περιοχής (αρ. 115, 117, 125§2 του Ιταλ. Συντάγματος, συνδυαστικά).

Όσον αφορά τώρα στους εκπροσώπους της κάθε Περιοχής που συμμετέχουν στη διαδικασία εκλογής του Προέδρου της Ιταλικής Δημοκρατίας, σημειώνεται στο άρθρο 8§2 του Ιταλ. Συντ. ότι **η κοιλάδα της Αόστας της Ιταλίας έχει έναν μόνο εκπρόσωπο.**

Κατά τα λοιπά, η εκλογή του Προέδρου της Ιταλ. Δημοκρατίας διενεργείται με **μυστική ψηφοφορία** εν αντιθέσει με την ονομαστική-φανερή ψηφοφορία με την οποία εκλέγεται ο Πρόεδρος της Ελληνικής Δημοκρατίας, ενώ προβλέπεται πλειοψηφία των **2/3 των μελών της συνελεύσεως**, προκειμένου για την επιτυχή διεξαγωγή της.

(Απαιτείται συνεπώς πλειοψηφία των 2/3 των 630 Βουλευτών και 315 Γερουσιαστών της συνελεύσεως του Κοινοβουλίου, **άρα 630 ψήφοι υπέρ.**)

Μετά την τρίτη ψηφοφορία αρκεί η απόλυτη πλειοψηφία των μελών της συνελεύσεως του Κοινοβουλίου (αρ. 83§3).

Τριάντα ημέρες πριν λήξει η προεδρική θητεία (όπως συμβαίνει και στην Ελλάδα), ο Πρόεδρος της Βουλής συγκαλεί σε κοινή συνεδρίαση το Κοινοβούλιο και τους εκπροσώπους των Περιοχών για να εκλέξουν τον νέο Πρόεδρο της Ιταλικής Δημοκρατίας.

Εάν οι βουλές (Βουλή και Γερουσία) έχουν διαλυθεί ή **απομένει λιγότερο από τρεις μήνες** μέχρι τη λήξη της θητείας τους (δηλ. την εκπνοή των πέντε ετών, χρονική διάρκεια για την οποία εκλέγονται), η εκλογή διενεργείται μέσα σε 15 ημέρες από την πρώτη συνεδρίαση των νέων βουλών. Εντωμεταξύ παρατείνεται η θητεία του εν ενεργεία Προέδρου της Δημοκρατίας (άρθρο 85 Ιταλ. Συντάγματος).

6(2) Η αναπλήρωση του ΠτΔ στην Ιταλία

Σε οποιαδήποτε περίπτωση ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας δεν δύναται ν' ασκήσει τα καθήκοντά του, αυτά ασκούνται **από τον Πρόεδρο της Γερουσίας** (αρ. 86§1 Ιταλ. Συντ.)

Σε περίπτωση: α) διαρκούς κωλύματος,

β) θανάτου ή

γ) παραιτήσεως του Προέδρου της Δημοκρατίας,

ο Πρόεδρος της Βουλής ορίζει την εκλογή του νέου Προέδρου της Δημοκρατίας μέσα σε 15 ημέρες ή στο μεγαλύτερο εκείνο χρονικό διάστημα που προβλέπεται, εάν οι βουλές έχουν διαλυθεί ή εάν απομένει λιγότερο από τρεις μήνες για τη λήξη της θητείας τους. (αρ. 86§2 Ιταλ. Συντ.)

6(3) Η απώλεια του αξιώματος του Προέδρου της Ιταλικής Δημοκρατίας

Συντελείται με:

α) παραίτηση του ΠτΔ,

β) το θάνατο του ΠτΔ,

γ) την έκπτωσή του από το αξίωμα μετά από ποινική καταδίκη βάσει του Συντάγματος της Ιταλικής Δημοκρατίας

δ) Ένεκα οριστικής αδυναμίας άσκησης των καθηκόντων του, που διαπιστώνει η Βουλή.

6(4) Οι αρμοδιότητες του ΠτΔ στην Ιταλία

Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας είναι ο αρχηγός του Κράτους και αντιπροσωπεύει την εθνική ενότητα (αρ. 87§1 Ιταλ. Συντ.)

Οι νομοθετικές, διοικητικές, δικαστικές καθώς επίσης και ρυθμιστικές αρμοδιότητες του Προέδρου της Ιταλικής Δημοκρατίας είναι ανάλογες με αυτές του Προέδρου της Ελληνικής Δημοκρατίας, με ελάχιστες εξαιρέσεις.

Οι εξαιρέσεις αυτές εντοπίζονται βασικά στις δικαστικές του αρμοδιότητες και συγκεκριμένα σύμφωνα με το άρθρο 87§10 Ιταλ. Συντάγματος, ο Πρόεδρος της Ιταλικής Δημοκρατίας προεδρεύει το Ανώτατο Δικαστικό Συμβούλιο· αρμοδιότητα η οποία δεν εμπίπτει στις αρμοδιότητες του Προέδρου της Ελληνικής Δημοκρατίας σύμφωνα με τα όσα προβλέπονται στο Σύνταγμα της Ελλάδας. Αρκεί να σημειωθεί ότι βάσει του αρ. 105 του Ιταλ. Συντ., στην αρμοδιότητα του Ανώτατου Δικαστικού Συμβουλίου, σύμφωνα με τους κανόνες του οργανισμού των δικαστηρίων, εμπίπτουν οι διορισμοί, οι τοποθετήσεις, οι μεταθέσεις, οι προαγωγές και τα πειθαρχικά μέτρα κατά των δικαστών.

Στη σύνθεση του Ανώτατου Δικαστικού Συμβουλίου προεδρεύων είναι ο Πρόεδρος της Ιταλικής Δημοκρατίας ενώ συμμετέχουν σ' αυτό, εκτός των άλλων, κατά το 1/3 τακτικοί καθηγητές πανεπιστημίου της χώρας και όσοι δικηγόροι έχουν ασκήσει το επάγγελμα 15χρόνια-μέλη του Κοινοβουλίου.¹³

Των πειθαρχικών μέτρων κατά των ανωτάτων δικαστικών λειτουργών στην Ελλάδα επιλαμβάνεται Το Ανώτατο Πειθαρχικό Συμβούλιο (αρ. 91 Ελ. Συντ.) με προεδρεύων τον πρόεδρο του Συμβουλίου της Επικρατείας της χώρας ενώ δεν συμμετέχουν σ' αυτό δικηγόροι που ασκούν το επάγγελμα. Οι δε προαγωγές, τοποθετήσεις, μεταθέσεις, αποσπάσεις και μετατάξεις των δικαστικών λειτουργών (οι τελευταίες επιτρέπονται κατ' εξαίρεση), ενεργούνται με διάταγμα που εκδίδεται μετά από απόφαση του ανώτατου δικαστικού συμβουλίου με προεδρεύων τον πρόεδρο του οικείου ανωτάτου δικαστηρίου.¹⁴ Σε κάθε περίπτωση πάντως ο Πρόεδρος της Ελληνικής Δημοκρατίας δεν προβλέπεται να προεδρεύει σε κάποιο από τα ανώτατα δικαστήρια.

Άλλη διαφορά μεταξύ ελληνικού και ιταλικού Συντάγματος αναφορικά με τις αρμοδιότητες του Προέδρου της Δημοκρατίας εντοπίζεται στο άρθρο 59 Ιταλ. Συντάγματος το οποίο προβλέπει: «Κάθε πρώην Πρόεδρος της Δημοκρατία είναι αυτοδίκαια ισόβιος Γερουσιαστής, εκτός αν αποποιηθεί». Ο Πρόεδρος της Δημοκρατία της Ιταλίας δύναται επίσης να διορίσει ισόβιους Γερουσιαστές πέντε πολίτες που έχουν δοξάσει την Πατρίδα τους με την πολύ μεγάλη αξία τους στο κοινωνικό, επιστημονικό, καλλιτεχνικό και λογοτεχνικό πεδίο. Η Γερουσία ως νομοθετικό όργανο δεν προβλέπεται στο ελληνικό

¹³ Βλ. αρ. 104 του Ιταλικού Συντάγματος του 1948

¹⁴ Βλ. σχετικά σελ. 723 και 731 Κ.Γ. Μαυριά, Συνταγματικό Δίκαιο, γ' εκδ., Εκδ. ANT N. Σάκκουλα 2004

κοινοβουλευτικό σύστημα κι έτσι δεν τίθεται θέμα τέτοιου είδους αρμοδιότητας του Προέδρου της Ελληνικής Δημοκρατίας.

Η τελευταία διαφορά εντοπίζεται στα πλαίσια των αρμοδιοτήτων του ΠτΔ είναι ρυθμιστικής φύσεως και συγκεκριμένα: (αρ. 88 Ιταλ. Συντ.) Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας δύναται να ακροασθεί τους προέδρους τους, να διαλύσει τις βουλές ή και μία μόνο απ' αυτές. **Δεν δύναται να ασκήσει όμως αυτό το δικαίωμα κατά τους έξι τελευταίους μήνες της θητείας του**, χρονικός περιορισμός ο οποίος δεν προκύπτει για τη διάλυση της Βουλής από τον Πρόεδρο της Ελληνικής Δημοκρατίας.

6(5) Η νομική θέση του ΠτΔ στην Ιταλία

Σύμφωνα με το άρθρο 90§1 του Ιταλ. Συντ. ο ΠτΔ δεν ευθύνεται για τις πράξεις που εκτέλεσε κατά την άσκηση των καθηκόντων του, παρά μόνο για εσχάτη προδοσία ή παραβίαση του Συντάγματος. Σε αυτές τις περιπτώσεις, η κατηγορία απαγγέλλεται από το **Κοινοβούλιο σε κοινή συνεδρίαση με απόλυτη πλειοψηφία** των μελών του (αρ. 90§2 Ιταλ. Συντ). Εν αντιθέσει με τα όσα προβλέπονται στο αρ. 49§1,2,3 του Ελληνικού Συντάγματος για τον ΠτΔ και συγκεκριμένα: «Η πρόταση για κατηγορία και παραπομπή του ΠτΔ σε δίκη **υποβάλλεται** στη Βουλή υπογεγραμμένη από το **1/3** τουλάχιστον των μελών της και γίνεται **αποδεκτή** με απόφαση που λαμβάνεται **με πλειοψηφία των 2/3 του συνόλου των μελών της**».

Αν εν συνεχεία η πρόταση γίνει αποδεκτή, ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας παραπέμπεται στο Ειδικό Δικαστήριο του αρ. 86 του Συντάγματος (άρθρο 159§5 του Κανονισμού της Βουλής).

Σύμφωνα ακόμη με το άρθρο 89 του Ιταλ. Συντ., καμία πράξη του Προέδρου της Δημοκρατίας δεν είναι έγκυρη, εάν δεν είναι προσυπογραμμένη από τους υπουργούς που την προτείνουν και αναλαμβάνουν έτσι την ευθύνη. Κατά το Ελληνικό Σύνταγμα ισχύει το ίδιο με ελάχιστες εξαιρέσεις ενώ αρκεί ακόμα και η προσυπογραφή από τον Πρόεδρο της Βουλής.

Τέλος οι πράξεις που έχουν τυπική ισχύ νόμου και όσες άλλες προβλέπονται από το νόμο προσυπογράφονται επίσης από τον πρόεδρο του Υπουργικού Συμβουλίου (αρ. 89§2 Ιταλ. Συντ.)

7. Το κοινοβουλευτικό σύστημα στην Ελλάδα

Με τον όρο κοινοβουλευτικό σύστημα εννοούμε το **σύστημα καθορισμού των σχέσεων κυβέρνησης και κοινοβουλίου**. Πρόκειται για μία **σχέση εξάρτησης** της εκάστοτε

κυβέρνησης από τη Βουλή η οποία έχει τρεις διαστάσεις. Είναι κατ' αρχήν εξάρτηση που αφορά την **ανάδειξη της κυβέρνησης στην εξουσία**. Είναι επίσης εξάρτηση, αναφερόμενη στη **διατήρησή της στην εξουσία** με την **εμπιστοσύνη της Βουλής**. Είναι τέλος σχέση αναφερόμενη στον **έλεγχο της κυβέρνησης από την Βουλή**.

Το κοινοβουλευτικό σύστημα από σύστημα ελέγχου που ξεκίνησε ιστορικά, εξελίχθηκε σε σύστημα διατήρησης και τελικά διαμορφώθηκε και ως σύστημα ανάδειξης της κυβέρνησης με τη βούληση του κοινοβουλίου δηλ. σύμφωνα με την αρχή της δεδηλωμένης.

Αξίζει εδώ να σημειωθεί ότι ενώ το **πρώμο** κοινοβουλευτικό σύστημα δημιουργήθηκε για να ρυθμίσει τις σχέσεις **μονάρχη** και της **επιλεγόμενης** από τον ίδιο **κυβέρνησης**, τις σχέσεις δηλ. της εκτελεστικής εξουσίας προς τη νομοθετική, **στο σύγχρονο κοινοβουλευτικό σύστημα**, η εξαφάνιση της πολιτικής αντίθεσης μονάρχη- κοινοβουλίου μετέβαλε τον παραπάνω «ρυθμιστικό χαρακτήρα».

Βασικό ρόλο στην εξέλιξη του κοινοβουλευτικού συστήματος έπαιξε η εξέλιξη του πολιτεύματος και συγκεκριμένα η εξέλιξη από την κλασική στη σύγχρονη κομματική Δημοκρατία.

Το σύγχρονο κοινοβουλευτικό σύστημα είναι απόλυτα σύστημα συμπολίτευσης – αντιπολίτευσης.

Η εξελικτική διαμόρφωση του κοινοβουλευτικού συστήματος σε σύστημα των σχέσεων κυβέρνησης – κοινοβουλίου, συμπολίτευσης – αντιπολίτευσης, ειδικότερα όσον αφορά το ζήτημα ανάδειξης της κυβέρνησης, είχε ως αποτέλεσμα τη δημιουργία κανόνων που ρυθμίζουν την όλη διαδικασία ήδη από το διορισμό. Οι «προδικασίες» αυτές δημιουργήθηκαν πρώτα στην «κοινοβουλευτική πρακτική» και στις «συνθήκες του πολιτεύματος» και στη συνέχεια συνταγματοποιήθηκαν και έγιναν «τυπικό» «ισχύον» συνταγματικό δίκαιο. Προκύπτει έτσι, ότι οι κανόνες δικαίου γενικότερα, είναι δημιούργημα ευρύτερων συνθηκών, μέσα στις οποίες εκτυλίσσεται η ανθρώπινη ζωή και δεν είναι μόνο αποτέλεσμα της θέλησης της κρατικής εξουσίας.

Βασική αρχή της μερικότερης διάστασης του κοινοβουλευτικού συστήματος αποτελεί η **αρχή της διατήρησης**. Σύμφωνα με αυτή: «η κυβέρνηση οφείλει να έχει την εμπιστοσύνη της Βουλής». Πρόκειται για τη βασική αρχή της διάστασης της διατήρησης της κυβέρνησης στην εξουσία την οποία πλαισιώνουν ακόμα περισσότεροι κανόνες. Και προηγουμένως όμως, η συνταγματικοπολιτική εξέλιξη έχει πλέον οδηγήσει όσον αφορά τον διορισμό της κυβέρνησης, στο συμπέρασμα ότι και πάλι η εμπιστοσύνη προηγείται και έπεται ο διορισμός. Η εμπιστοσύνη προηγείται όχι ως ψήφος, αλλά ως «δεδηλωμένη.»

Το ισχύον Σύνταγμα στην Ελλάδα καθιερώνει την **απόλυτη αρχή της διατήρησης** καθώς και την **πλήρη ή τέλεια ή απόλυτη αρχή της δεδηλωμένης**.

Δεδηλωμένη είναι η προεμπιστοσύνη της κοινοβουλευτικής πλειοψηφίας, δηλ. η γνωστή πριν από το διορισμό της κυβέρνησης (επομένως και πριν από την ψηφοφορία για την παροχή ψήφου εμπιστοσύνης) λόγω της κομματικής σύνθεσης του κοινοβουλίου, βούληση της πλειοψηφίας για την υποστήριξη συγκεκριμένου κυβερνητικού σχήματος. Κατ' επέκταση αρχή της δεδηλωμένης είναι η συνταγματική αρχή, κατά την οποία επιβάλλεται ο διορισμός κυβέρνησης πλειοψηφίας και απαγορεύεται ο διορισμός κυβέρνησης μειοψηφίας.¹⁵

Το Σύνταγμα της Ελλάδας, από την αναθεώρηση του 1986 και έπειτα, καθιερώνει την τέλεια αρχή της δεδηλωμένης.

Πλήρης ή τέλεια ή απόλυτη αρχή της δεδηλωμένης είναι ο κανόνας δικαίου εκείνος που χαρακτηρίζει το κοινοβουλευτικό σύστημα της Ελλάδας η αρχή σύμφωνα με την οποία όταν πριν από το διορισμό του υπουργικού συμβουλίου υπάρχει πλειοψηφία ικανή να σχηματίσει βιώσιμη κυβέρνηση, πρωθυπουργός και υπουργοί διορίζονται οι υποδεικνυόμενοι από την πλειοψηφία. Όταν δεν υπάρχει η απαραίτητη πλειοψηφία δεν είναι και πάλι δυνατός ο διορισμός κυβέρνησης μειοψηφίας και προκηρύσσονται εκλογές.¹⁶

7(1) Κοινοβουλευτικό σύστημα και ανάδειξη Κυβέρνησης

Σύμφωνα λοιπόν με το άρθρο 37§2 του Συντάγματος, το οποίο και αναφέρεται στον τρόπο **ανάδειξής της**, Πρωθυπουργός διορίζεται ο αρχηγός του κόμματος το οποίο διαθέτει στην Βουλή την απόλυτη πλειοψηφία των εδρών. Αν κανένα κόμμα δεν διαθέτει την απόλυτη πλειοψηφία, ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας παρέχει στον αρχηγό του κόμματος που διαθέτει την σχετική πλειοψηφία διερευνητική εντολή για να διακριβωθεί η δυνατότητα σχηματισμού κυβέρνησης που απολαμβάνει την εμπιστοσύνη της Βουλής.

Αν δεν διαπιστωθεί αυτή η δυνατότητα, ο ΠτΔ παρέχει διερευνητική εντολή στον αρχηγό του δεύτερου σε κοινοβουλευτική δύναμη κόμματος και αν δεν τελεσφορήσει κι αυτή ο ΠτΔ δίνει διερευνητική εντολή στον αρχηγό του τρίτου σε κοινοβουλευτική κόμματος. Κάθε διερευνητική εντολή ισχύει για τρεις (3) ημέρες. Αν οι διερευνητικές εντολές δεν τελεσφορήσουν, ο ΠτΔ καλεί τους αρχηγούς των κομμάτων και αν επιβεβαιωθεί η αδυναμία σχηματισμού κυβέρνησης που να έχει την εμπιστοσύνη από όλα τα κόμματα της Βουλής επιδιώκει το σχηματισμό κυβέρνησης από όλα τα κόμματα της Βουλής για τη

¹⁵ Πρβλ. Α. Δημητρόπουλο, Γενική Συνταγματική Θεωρία, σελ. 571, Τόμος Α'. Εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή 2004

¹⁶ Πρβλ. Α. Δημητρόπουλο, αυτόθι, σελ. 591

διενέργεια εκλογών. Σε περίπτωση και νέας αποτυχίας αναθέτει στον Πρόεδρο του Συμβουλίου της Επικρατείας ή του Αρείου Πάγου ή του Ελεγκτικού Συνεδρίου το σχηματισμό Κυβέρνησης, όσο το δυνατό ευρύτερης αποδοχής για να διενεργήσει εκλογές και διαλύει τη Βουλή (αρ. 37§3 του Συντάγματος).

7₍₂₎Κοινοβουλευτικό σύστημα και διατήρηση της Κυβέρνησης με την Εμπιστοσύνη της Βουλής

Στο άρθρο 84 το Σύνταγμα ρυθμίζει την **αρχή της κοινοβουλευτικής διατήρησης**, ρυθμίζει δηλ. τον τρόπο διατήρησης της κυβέρνησης στην εξουσία. Κατ' αρχήν θέτει το βασικό κανόνα της διατήρησης της κυβέρνησης με την εμπιστοσύνη της Βουλής, δηλαδή τον κανόνα: «η Κυβέρνηση οφείλει πάντοτε να έχει την εμπιστοσύνη της Βουλής» και όχι μόνο της παρούσας αλλά και της απύσας, ανεξάρτητα δηλ. από το αν βρίσκεται σε σύνοδο.

Η όλη διαδικασία «υποστήριξης», «παροχής», «εμπιστοσύνης» στην Κυβέρνηση από τη Βουλή, σύμφωνα με την απόλυτη αρχή της διατήρησης που χαρακτηρίζει το κοινοβουλευτικό μας σύστημα προβλέπεται ρητά από το Σύνταγμα: «Μέσα σε δεκαπέντε ημέρες από την ορκωμοσία του πρωθυπουργού, η κυβέρνηση υποχρεούται να ζητήσει ψήφο εμπιστοσύνης της Βουλής και μπορεί να τη ζητεί και οποτεδήποτε άλλοτε» (άρθρο 84§1 εδ. β' του Συντ. και άρ. 141§1 κανονισμού της βουλής).

Παράλληλα η Βουλή μπορεί με απόφασή της να αποσύρει την εμπιστοσύνη της από την κυβέρνηση η από μέλος της. Πρόταση δυσπιστίας (δηλ. η προς το κοινοβούλιο αίτηση της αντιπολίτευσης να αίρει την εμπιστοσύνη που έχει παράσχει στην κυβέρνηση με προηγούμενη απόφασή του) μπορεί να υποβληθεί μόνο μετά την πάροδο εξαμήνου αφότου η Βουλή απέρριψε προηγούμενη πρόταση δυσπιστίας που είχε υποβληθεί κατά τη διάρκεια της ίδιας κοινοβουλευτικής περιόδου.

Ενώ η πρόταση δυσπιστίας θα πρέπει να είναι υπογεγραμμένη από το ένα έκτο (1/6) τουλάχιστον των βουλευτών και να περιλαμβάνει σαφώς τα θέματα για τα οποία θα διεξαχθεί η συζήτηση, στο αρ.84§3 Σ προβλέπεται η εξής εξαίρεση: ότι είναι δυνατόν να υποβληθεί πρόταση δυσπιστίας και πριν την πάροδο εξαμήνου αρκεί να είναι υπογεγραμμένη από την πλειοψηφία του όλου αριθμού των βουλευτών.

Η συζήτηση για την πρόταση εμπιστοσύνης ή δυσπιστίας αρχίζει **μετά δύο (2) μέρες από την υποβολή της σχετικής πρότασης** εκτός αν η κυβέρνηση, σε περίπτωση προτάσεως δυσπιστίας, ζητήσει να αρχίσει αμέσως η συζήτηση της οποίας η διάρκεια δεν μπορεί να παραταθεί πέραν των τριών (3) ημερών (βλ. σχετικά αρ. 84§4 του Σ).

Η ψηφοφορία για την πρόταση εμπιστοσύνης ή δυσπιστίας διεξάγεται αμέσως μόλις τελειώσει η συζήτηση, μπορεί όμως και να αναβληθεί για σαρανταοκτώ ώρες σε περίπτωση που το ζητήσει η κυβέρνηση (αρ84§5).

Πρόταση εμπιστοσύνης δεν μπορεί να γίνει δεκτή, αν δεν εγκριθεί από την απόλυτη πλειοψηφία των παρόντων βουλευτών, η οποία όμως δεν δύναται να είναι κατώτερη των δύο πέμπτων (2/5) του όλου αριθμού των βουλευτών. (αρ. 84§6 εδ.α΄Σ).

Από την άλλη πλευρά **πρόταση δυσπιστίας** γίνεται δεκτή, μόνο αν εγκριθεί από την **απόλυτη πλειοψηφία του όλου αριθμού των βουλευτών** (αρ.84§6εδ.β΄Σ).

Τέλος είναι ευνόητο πως κατά την ψηφοφορία σχετικά με τις ανωτέρω προτάσεις ψηφίζουν οι Υπουργοί και οι Υφυπουργοί που αποτελούν μέλη της Βουλής (αρ84§7 Σ).

7(3) Κοινοβουλευτικό σύστημα και κοινοβουλευτικός έλεγχος της κυβέρνησης από τη Βουλή

Όσον αφορά στην τρίτη διάσταση εξάρτησης της εκάστοτε κυβέρνησης από τη Βουλή, δηλ. τον **κοινοβουλευτικό έλεγχο** που ασκείται από τη Βουλή και που χαρακτηρίζει με τη σειρά του το κοινοβουλευτικό μας σύστημα προβλέπονται τα εξής: Η Κυβέρνηση υπόκειται στον έλεγχο της Βουλής με τη διαδικασία και τους όρους που ορίζουν το Σύνταγμα (αρ.70§6 Σ) και ο Κανονισμός της Βουλής (αρ 124επ.ΚΒ). Ο κοινοβουλευτικός έλεγχος ασκείται από τη **Βουλή σε ολομέλεια δύο (2) τουλάχιστον φορές την εβδομάδα**. Μπορεί να ασκείται και από το **Τμήμα διακοπής** εργασιών της Βουλής και από τις **διαρκείς επιτροπές της συνόδου**.

Τα **μέσα** κοινοβουλευτικού ελέγχου, εκτός από την πρόταση δυσπιστίας (αρ.142ΚΒ) που αναφέρθηκε και στον τρόπο διατήρησης ή μη της Κυβέρνησης στην εξουσία με την εμπιστοσύνη ή μη της Βουλής είναι: α) **αναφορές** (αρ.125§1ΚΒ), β) οι **ερωτήσεις** (αρ.126ΚΒ), γ) οι **επίκαιρες ερωτήσεις** (αρ.124-132ΚΒ), δ) οι **αιτήσεις κατάθεσης εγγράφων** (αρ.133ΚΒ), ε) οι **επερωτήσεις** (αρ. 139-137ΚΒ) και στ) οι **επίκαιρες επερωτήσεις** (αρ.138ΚΒ). Σε αυτές τις μορφές άσκησης κοινοβουλευτικού ελέγχου προστίθενται και ζ) η διαδικασία κοινοβουλευτικού ελέγχου επί των ανεξάρτητων αρχών (αρ. 101Α§3 Συντ.)¹⁷

Τα έγγραφα με τα οποία ασκούνται τα μέσα κοινοβουλευτικού ελέγχου που προαναφέρθηκαν υποβάλλονται στη Βουλή και πρέπει να αναφέρουν τον Υπουργό στον οποίο απευθύνονται. Η αρμόδια υπηρεσία της Βουλής τα καταχωρίζει με τη χρονολογική

¹⁷Πρβλ. Α. Δημητρόπουλο, Γενική Συνταγματική Θεωρία, σελ. 547, Τόμος Α΄, Εκδ. Αντ. Σάκκουλα 2004

σειρά κατάθεσής τους σε ιδιαίτερο για κάθε κατηγορία βιβλίο συνεχούς αρίθμησης. Αντίγραφο του εγγράφου που κατατέθηκε διαβιβάζεται στον Υπουργό στον οποίο απευθύνεται.¹⁸

Σε περίπτωση που ο Υπουργός στον οποίο απευθύνεται κρίνει ότι είναι αναρμόδιος, το διαβιβάζει στον αρμόδιο Υπουργό και ταυτόχρονα κοινοποιεί αντίγραφο του διαβιβαστικού στην υπηρεσία της Βουλής και στο βουλευτή που το κατέθεσε. Τα μέσα του κοινοβουλευτικού ελέγχου της Βουλής ισχύουν για τη σύνοδο στην οποία κατατέθηκαν, Αν εκκρεμούν και δεν συζητηθούν ως τη λήξη της τακτικής συνόδου, μπορούν να επανακατατεθούν. Τα έγγραφα των μέσων κοινοβ/κού ελέγχου τυπώνονται σε ιδιαίτερους πίνακες και διανέμονται περιοδικά στους βουλευτές.¹⁹

8. Το Κοινοβουλευτικό Σύστημα στην Ιταλία

Ο συνταγματικός κανόνας – η συνταγματική διάταξη που χαρακτηρίζει το σχηματισμό Κυβέρνησης στην Ιταλία καθώς επίσης και τις σχέσεις Κυβέρνησης και Ιταλικού Κοινοβουλίου εμπεριέχεται στο άρθρο 94 του Ιταλικού Συντάγματος του 1948. Σύμφωνα με το άρθρο αυτό: «**Η Κυβέρνηση οφείλει να απολαμβάνει την εμπιστοσύνη των δύο Βουλών**». Οι παράγραφοι που ακολουθούν υποδεικνύουν τους τρόπους «**χορήγησης**» αλλά και **ανάκλησης** της εμπιστοσύνης αυτής.²⁰

Όπως έχει ήδη αναφερθεί σε προηγούμενη ενότητα, το Ιταλικό Κοινοβούλιο απαρτίζεται από τη Βουλή και τη Γερουσία της Δημοκρατίας (αρ. 55§1 εδ.α΄Ιταλ. Συν.) **Η Βουλή** εκλέγεται με καθολική και άμεση ψηφοφορία ενώ ο αριθμός των **βουλευτών** της ανέρχεται σε **εξακόσιους τριάντα (630)**. (αρ.56Ιτ. Σ.)

Η Γερουσία της Δημοκρατίας εκλέγεται με βάση τις Περιοχές. Ο αριθμός των **γερουσιαστών** που εκλέγονται ανέρχεται στους **τριακόσιους δέκα πέντε (315)** (αρ.57Ιταλ. Σ)

Η κατανομή των εδρών μεταξύ των εκλογικών περιφερειών πραγματοποιείται ανάλογα με τον αριθμό των κατοίκων της Δημοκρατίας, ο οποίος προκύπτει από την τελευταία απογραφή του πληθυσμού, αφού διαιρεθεί δια του 630, και κατανέμονται οι έδρες ανάλογα

¹⁸Πρβλ. αρ.124§5 του ΚΒ όπως αναφέρεται στον κανονισμό της Βουλής των Ελλήνων, επιμέλειας Νίκου Κ. Μιχαλάκη, β΄ έκδοση, Εκδ. Αντ. Σάκκουλα Αθήνα –Κομοτηνή 2004

¹⁹ Πρβλ. Α. Δημητρόπουλο, αυτόθι, σελ. 548

²⁰ Πρβλ. Temistocle Martines, “Divitto Costituzionale”, 9^η Έκδοση «Συνταγματικού Δικαίου», Εκδόσεις Giuffr`e Editore, S.p.A. Milano 1998

με τον αριθμό των κατοίκων κάθε εκλογικής περιφέρειας, με βάση το ολικό πληθικό και το υψηλότερο υπόλοιπο (αρ.56 Ιτ. Σ).

Όσον αφορά την κατανομή των εδρών μεταξύ των Περιοχών, αυτή γίνεται όπως προβλέπεται παραπάνω, ανάλογα με τον αριθμό των Περιοχών ο οποίος προκύπτει κατά τον ίδιο τρόπο με παραπάνω, δηλ. με βάση την τελευταία απογραφή του πληθυσμού, το ολικό πληθικό και το υψηλότερο υπόλοιπο (αρ. 57 Ιτ. Σ)

8(1) Κοινοβουλευτικό σύστημα και ανάδειξη Κυβέρνησης

Η Κυβέρνηση της Ιταλικής Δημοκρατίας αποτελείται α) από τον Πρόεδρο του υπουργικού συμβουλίου, ο οποίος και διορίζεται εφόσον αποτελεί αρχηγό του κόμματος που διαθέτει στη Βουλή – Κοινοβούλιο την απόλυτη πλειοψηφία των εδρών, τόσο των εκλογικών περιφερειών, όσο και των Περιοχών, και β) τους Υπουργούς, όπου όλοι μαζί συγκροτούν το Υπουργικό Συμβούλιο.

Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας διορίζει τον Πρόεδρο του Υπουργικού Συμβουλίου και μετά από πρότασή του, τους Υπουργούς. (αρ92 Ιτ. Σ)

8(2) Κοινοβουλευτικό σύστημα και διατήρηση της Κυβέρνησης στην εξουσία

Στην κατηγορία των χωρών που προχώρησαν στην συνταγματική καθιέρωση της εκλογής του Πρωθυπουργού της Κυβέρνησης από το Κοινοβούλιο ανήκει και η Ιταλία.

Η αρχή της διατήρησης της Κυβέρνησης στην εξουσία που αναπτύχθηκε κατά την περιγραφή του ισχύοντος κοινοβουλευτικού συστήματος στην Ελλάδα, έχει εφαρμογή και στο αντίστοιχο κοινοβουλευτικό σύστημα της Ιταλίας.

Σύμφωνα λοιπόν με το αρ. 94 του Ιταλ. Συντάγματος, η Κυβέρνηση οφείλει ν' απολαμβάνει την εμπιστοσύνη των δύο βουλών. (Βουλής + Γερουσίας). Κάθε βουλή παρέχει ή αποσύρει την εμπιστοσύνη της με αιτιολογημένη πρόταση που ψηφίζεται με ονομαστική ψηφοφορία.

1. Μέσα σε δέκα ημέρες από το σχηματισμό της η Κυβέρνηση παρουσιάζεται στις βουλές για να λάβει την εμπιστοσύνη τους (αρ.94§3Ιτ. Σ.)
2. Η Κυβέρνηση, δια μέσου του Προέδρου του Υπουργικού Συμβουλίου, εκθέτει ενώπιον και των βουλών το πρόγραμμα που πρόκειται να ακολουθήσει πραγματοποιώντας τις προγραμματικές της δηλώσεις. Η υποβολή, από πλευράς των κοινοβουλευτικών κομμάτων πλειοψηφίας, προτάσεως εμπιστοσύνης θα πρέπει να είναι αιτιολογημένη και να έχει υπερψηφιστεί με ονομαστική ψηφοφορία.

Η πρακτική σύμφωνα με την οποία η πρόταση δεν αιτιολογείται δεν είναι σωστή διότι ακριβώς αυτή η ανύπαρκτη ή η ελλιπής ή σιωπηρή αιτιολόγηση εμποδίζει την

ισότιμη δήλωση των δύο βουλήσεων. (Αυτή δηλ. της Κυβερνήσεως με αυτή του Κοινοβουλίου).

Για την **αποδοχή – έγκριση της πρότασης εμπιστοσύνης** ζητείται η **πλειοψηφία των παρόντων βουλευτών** (απλή) σε εφαρμογή του νόμου που υπαγορεύει το αρ. 64 του Ιτ. Συντάγματος. Σύμφωνα μ' αυτό για την ισχύ των κοινοβουλευτικών συζητήσεων απαιτείται η πλειοψηφία των μελών του Κοινοβουλίου (νόμιμος αριθμός).

3. **Η αρνητική ψήφος** της μιας ή των δύο βουλών **σε πρόταση της Κυβερνήσεως δεν συνεπάγεται υποχρέωση παραιτήσεώς της.**
4. **Η πρόταση δυσπιστίας**, από την άλλη πλευρά, όταν υποβάλλεται, θα πρέπει να υπογράφεται τουλάχιστον από **το ένα δέκατο των μελών** της βουλής ενώ δύναται να τεθεί σε συζήτηση **μετά την πάροδο τριών ημερών** από την **υποβολή της**. Σε περίπτωση δε που γίνει αποδεκτή η πρόταση δυσπιστίας (αιτιολογημένη) προς την Κυβέρνηση, με πρωτοβουλία έστω και μιας από τις δύο βουλές, **η Κυβέρνηση οφείλει να υποβάλλει την παραίτησή της** στον Πρόεδρο της Ιταλικής Δημοκρατίας και έτσι αρχίζει η λεγόμενη **«κρίση της Κυβέρνησης»**.

Η Κυβέρνηση προς την οποία οι βουλές απευθύνουν πρόταση δυσπιστίας (ή αρνούνται την αρχική πρόταση εμπιστοσύνης που έδωσαν κατά το σχηματισμό – επομένως την ανακαλούν) έχει τη νομική υποχρέωση να παραιτηθεί. Εάν δεν το πράξει, τότε είναι καθήκον του Προέδρου της Δημοκρατίας να διαλύσει την Κυβέρνηση. Πρόκειται για τη μοναδική περίπτωση όπου ο ΠτΔ μπορεί να καταστήσει **άκυρη την Κυβέρνηση** προκειμένου να αποκαταστήσει τη **συνταγματική νομιμότητα**.

8₍₃₎ Κοινοβουλευτικό σύστημα και κοινοβουλευτικός έλεγχος στην Ιταλία

Τα μέσα που τίθενται στη διάθεση του Κοινοβουλίου με σκοπό να διαγνώσει και να ελέγξει την κυβερνητική δραστηριότητα είναι : α) οι ερωτήσεις, β) οι επερωτήσεις, γ) οι εξετάσεις και δ) οι έρευνες διεξάγονται από τις αρμόδιες επιτροπές.

Η **ερώτηση**, όπως υπαγορεύει και η ίδια η λέξη συνίσταται στην απλή ερώτηση που απευθύνεται από μέλος του Κοινοβουλίου προς την Κυβέρνηση (ή προς μεμονωμένο Υπουργό) με σκοπό να μάθει αν ένα γεγονός είναι αληθινό, αν κάποια πληροφορία που έχει δωθεί συνδέεται ή συνδεόταν με την Κυβέρνηση, αν η Κυβέρνηση σκοπεύει να ανακοινώσει στη Βουλή πιστοποιητικά ή ειδήσεις ή αν πρόκειται να λάβει κάποιο μέτρο σχετικά με κάποιο συγκεκριμένο θέμα.

Η **επερώτηση** συνίσταται σε ερώτηση απευθυνόμενη από μέλος του Κοινοβουλίου προς την Κυβέρνηση (ή Υπουργό) σχετικά με τις προθέσεις της Κυβέρνησης σε θέματα που χαρακτηρίζουν την πολιτική που ακολουθεί. Σε περίπτωση που η απάντηση που δόθηκε στην επερώτηση δεν ικανοποιήσει το μέλος του Κοινοβουλίου που την απηύθυνε, έχει τη δυνατότητα να μετατρέψει την επερώτηση σε πρόταση και να αναθέσει το θέμα της συζήτησης και ψήφισης στη συνέλευση (assemblea).

Για τις **εξετάσεις** και **έρευνες** ως μέσα άσκησης κοινοβουλευτικού ελέγχου, έχει «προνοήσει» το Σύνταγμα της Ιταλικής Δημοκρατίας στο άρθρο 84. Κάθε Βουλή δύναται να αποφασίζει τη διενέργεια εξετάσεως πάνω σε θέματα **δημοσίου συμφέροντος**. Για το σκοπό αυτό, διορίζει από τα μέλη της επιτροπή που συγκροτείται έτσι ώστε ν' αντικατοπτρίζει την αναλογία των διαφόρων κοινοβουλευτικών κομμάτων. Η εξεταστική επιτροπή διενεργεί έρευνες και εξετάσεις με τις ίδιες εξουσίες και τους ίδιους περιορισμούς που προβλέπονται και για την δικαστική εξουσία. Για το λόγο αυτό της επιτρέπεται να κλητεύει και να ανακρίνει μάρτυρες, να ζητά γνώματεύσεις και όσα στοιχεία κρίνονται απαραίτητα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Γενικά Συγγράμματα Συνταγματικού Δικαίου

Ελληνικά

1. **Δερβιτσιώτης Άλκης Ν.**, Σημειώσεις Συνταγματικού Δικαίου, Οργάνωση του κράτους, 2^η έκδ. Εκδ. Π.Ν.Σάκκουλας, Αθήνα 2001
2. **Δημητρόπουλο Ανδρ. Γ.**, Γενική Συνταγματική Θεωρία, Σύστημα Συνταγματικού Δικαίου, τομ. Α Έκδ. ΑΝΤ. Ν. Σάκκουλα, Αθ-Κομ. 2004
3. **Δημητρόπουλος Ανδρ. Γ.**, Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου, Θ΄ έκδ. 2001
4. **Μαυριάς Κωσ. Γ.**, Συνταγματικό Δίκαιο, 3^η Έκδ. Α.Ν. Σάκκουλα, Αθ-Κομ. 2004
5. Το Σύνταγμα της Ελλάδος έτσι όπως διανεμήθη στους φοιτητές τυπωμένο από συμφοιτητές της ΔΑΠ-ΝΔΦΚ Νομικής.
6. **Μαυριάς Κ.Γ. και Παντελής Α.Μ.**, Συνταγματικά Κείμενα Ελληνικά και Ξένα, 2^η εκδ., Εκδ. Α.Ν. Σάκκουλα, Αθ.-Κομ. 1990.
7. **Μιχαλάκης Ν.Κ.**, Κανονισμός της Βουλής των Ελλήνων, 2^η έκδ., Εκδ. Α.Ν. Σάκκουλα, Αθ.-Κομ 2004

Ξένα

1. **Temistocle Martines**, Diritto Costituzionale, 9^η έκδοση, Εκδ. Giuffre Milano
2. La Costituzione Della Repubblica Italiana
3. Σημειώσεις Συνταγματικού Δικαίου από τη διδασκαλία του μαθήματος στο Πανεπιστήμιο του Camerino – Τμήματος Νομικής